

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України
Lesya Ukrainka Volyn National University
Institute of Social and Political Psychology

p-2227-1376

e-2308-3743

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ

PSYCHOLOGICAL PROSPECTS

ВИПУСК 39 ISSUE 39

Луцьк
2022

Рекомендовано до друку вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 7 від 26.05.2022 р.)

Головний редактор

Наталія Коструба Луцьк, Україна

Заст. головного редактора

Жанна Вірна Луцьк, Україна

Ольга Кочубейник Київ, Україна

Відповідальний секретар

Оксана Фіщук Луцьк, Україна

Редакційна колегія

Балашов Едуард Острог, Україна

Ірина Валітова Брест, Білорусь

Ярослав Гошовський Луцьк, Україна

Марія Ледзінська Варшава, Польща

Мирослава Мушкевич Луцьк, Україна

Барбара Гавда Люблін, Польща

Єва Малгожата Шелпітовська Люблін, Польща

Ольга Лазорко Луцьк, Україна

Магдалена Ровіцька Варшава, Польща

Віктор Коширець Луцьк, Україна

Людмила Магдисюк Луцьк, Україна

Наталія Савелюк Тернопіль, Україна

Анета Ріта Борковська Люблін, Польща

Олена Журавльова Луцьк, Україна

Тетяна Перепелюк Умань, Україна

Ольга Ковальова Мелітополь, Україна

Рецензенти: *Вірна Ж.* – доктор психологічних наук, професор Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Гошовський Я. – доктор психологічних наук, професор Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Лазорко О. – доктор психологічних наук, професор Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Кочубейник О. – доктор психологічних наук, старший науковий співробітник Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.

Засновники: Волинський національний університет імені Лесі Українки, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України.

Журнал є науковим фаховим рецензованим виданням України, у якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (категорія «Б») за спеціальністю 053 «Психологія» (відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України 02.07.2020 № 886 (Додаток 4) .

Адреса редакції: 43025, м. Луцьк, вул. Потапова, 9. Тел. (факс): (0332) 24-40-12.

Ел. адреса: psyprojournal@gmail.com

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 246550-14590
ПР від 14.12.2020 р.

Видавець: Волинський національний університет імені Лесі Українки (43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13).

© Гончарова В. О. (обкладинка), 2022

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022

© Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2022

*Approved by the Academic Council of Lesya Ukrainka Volyn National University,
Record of proceedings # 7, 26.05.2022*

Editor-in-Chief

Natalia Kostruba Lutsk, Ukraine

Associate Editors

Zhanna Virna Lutsk, Ukraine

Olha Kochubeinyk Kyiv, Ukraine

Editorial Assistant

Oksana Fishchuk Lutsk, Ukraine

Editorial Board

Eduard Balashov Ostroh, Ukraine

Irina Valitova Brest, Belarus

Yaroslav Hoshovskyi Lutsk, Ukraine

Maria Ledzinska Warsaw, Poland

Myroslava Mushkevych Lutsk, Ukraine

Barbara Gawda Lublin, Poland

Ewa Małgorzata Szepietowska Lublin, Poland

Olha Lazorko Lutsk, Ukraine

Magdalena Rowicka Warsaw, Poland

Viktor Koshyrets Lutsk, Ukraine

Ludmilla Mahdysiuk Lutsk, Ukraine

Natalia Savelyuk Ternopil, Ukraine

Aneta Rita Borkowska Lublin, Poland

Olena Zhuravlova Lutsk, Ukraine

Tetiana Perepeliuk Uman, Ukraine

Olha Kovalova Melitopol, Ukraine

Reviewers: Prof. **Zhanna Virna** (Lesya Ukrainka Volyn National University, Ukraine),

Prof. **Yaroslav Hoshovskyi** (Lesya Ukrainka Volyn National University, Ukraine),

Prof. **Olha Kochubeinyk** (Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine),

Prof. **Olha Lazorko** (Lesya Ukrainka Volyn National University, Ukraine).

Founders: Lesya Ukrainka Volyn National University,
Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

The Psychological Prospects Journal is a professional peer-reviewed scholarly periodical published semiannually, where results of Ph. D. and Doctoral theses in psychology can be published (supplement 4 to the decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 02.07.2020 № 886).

Address: 9 Potapova St., Lutsk, 43025, Ukraine, tel.: +380332244012.

E-mail: psyprojournal@gmail.com

Certificate of State Registration of mass media # KV 19837-9637 PR issued 11.04.2013.

Publisher: Lesya Ukrainka Volyn National University (13 Voli Prosp., Lutsk, 43025, Ukraine).
Certificate of State Committee for Television and Broadcasting of Ukraine KB № 246550-14590
ПП від 14.12.2020 р.

© Honcharova, V. (cover), 2022

© Lesya Ukrainka Volyn National University, 2022

© Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 2022

Ethics Statement

The author who submits an article to the journal explicitly confirms that the paper presents a concise, accurate account of the research performed as well as an objective discussion of its significance. A paper should contain sufficient detail and references to public sources of information. Fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scholarly conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. Authors must obtain permission for use of any previously published materials from the original publisher. Plagiarism constitutes unethical scholarly behaviour and is unacceptable.

All co-authors share equal degree of responsibility for the paper they co-author. Submitting the same manuscript to more than one journal concurrently is unethical and unacceptable.

By acknowledging these facts the authors bear personal responsibility for the accuracy, credibility, and authenticity of research results described in their papers.

The Journal is indexed and listed in:

Index Copernicus
Directory of Open Access Journals (DOAJ)
Google Scholar
ResearchBib
Ukrainian scientific periodicals
BASE
WorldCat
Open Ukrainian Citation Index (OUCI)
OpenAIRE
ScienceGate
Scientific Journal Impact Factor
Scilit

ЗМІСТ

Передмова	9
Бондаренко Наталія, Скаленко Петро	
Професіоналізм фахівців силових структур: теоретичний аналіз проблеми	10
Бородулькіна Тетяна	
Актуалізація екзистенціальних смислів як форма психологічної інтервенції в кризовій психології	25
Gawda Barbara	
Базова надія та екзистенційна тривога у дорослому віці.....	44
Гошовська Дарія, Гошовський Ярослав	
Психологічні особливості тривожності й саногенності депривованої особистості ..	56
Диса Олена, Чумак Артем	
Психологічні особливості застосування ненормативної лексики у міжособистісній комунікації.....	69
Дмитріюк Наталія	
Психологічні особливості емоційних переживань у молодшому шкільному віці	87
Дучимінська Тамара, Коць Михайло, Кульчицька Анна	
Емоційний інтелект та соціальні навички у дітей з особливими освітніми потребами: діагностично-дослідницький аспект.....	99
Журавльова Олена, Журавльов Олександр	
Особливості концептуалізації випадку у межах психоаналітичного напрямку	112
Завада Тетяна, Широка Анастасія	
Ніяковіння жінок через своє тіло під час інтимної близькості з партнером (BISC-UA): українськомовна адаптація шкали.....	124
Засєкіна Лариса, Козігора Марія	
Крос-культурна адаптація та стандартизація шкали симптомів моральної травми.	139
Іванашко Оксана, Вірна Жанна, Сіпко Людмила	
Психологічні індикатори емоційної безпеки батьків дітей з особливими освітніми потребами	153
Кетлер-Митницька Тетяна	
Оцінка стійкості змін компонентів інтернальності майбутніх психологів у результаті впровадження авторської програми	166
Кихтюк Оксана	
Особливості психологічної підтримки населення в період військових дій методом символдрами (імагінативної психотерапії) в роботі клінічного психолога	178
Коваль Геннадій	
Психосемантична репрезентація колективного суб'єкта волонтерської діяльності в структурі суб'єктивного досвіду	188

Коструба Наталія	
Ціннісні орієнтації як чинник медіарелігійності особистості: емпіричний аналіз...	214
Крижановська Зореслава, Бабак Костянтин	
Роль типу прив'язаності в сприйманні романтичних взаємин чоловіків та жінок ..	230
Лазорко Ольга, Федотова Тетяна	
Арт-терапія як метод духовної підтримки пацієнтів у клінічній практиці.....	240
Логвись Ольга	
Психологічні особливості саморегуляції поведінки у майбутніх педагогів у процесі професійного становлення.....	257
Мушкевич Валентин	
Змістовні складові особистісного функціонування військовослужбовців відповідно до рівня освіти	270
Мушкевич Мирослава	
Теорія і практика психологічного консультування сімей	291
Пастрик Тетяна	
Методологічні засади дослідження емоційної експресивності родичів стосовно осіб із хронічними шлунково-кишковими захворюваннями.....	306
Савелюк Наталія	
Психологічне благополуччя студентської молоді: порівняльний аналіз у ковідному і воєнному контекстах	322
Стояцька Ганна	
Характерологічні прояви толерантності до невизначеності у осіб, які працюють з custody records.....	341
Szepietowska Ewa Małgorzata, Zawadzka Ewa, Filipiak Sara	
Суб'єктивна оцінка змін у житті під час пандемії COVID-19: порівняння дорослих поляків та українців	355
Хазратова Нігора, Малімон Людмила, Терентьев Олександр, Олійник Алла	
Готовність до розв'язання конфліктів як чинник психічного здоров'я адвоката у його професійній діяльності	367
Черкаський Андрій	
Психологічна діагностика сумісності і спрацьованості в управлінських командах	382
Шевчук Ольга, Власюк Дмитро	
Сучасні тенденції в американській психології спорту і фізичних вправ.....	394
РЕЦЕНЗІЯ	
Сучасний «Фароський маяк» в антикризовій «Одіссей»: світло психологічної теорії та практики	407
Рецензент Савелюк Наталія	
Пам'ятка авторів	410

TABLE OF CONTENTS

Preface	9
Natalia Bondarenko, Petro Skalenko Professionalism of law enforcement agencies specialists': theoretical analysis of the problem..	10
Tetiana Borodulkina Actualization the existential meanings as a form of psychological intervention in crisis psychology	25
Barbara Gawda Basic hope and existential anxiety among adulthood generations.....	44
Daria Hoshovska, Yaroslav Hoshovskyi Psychological peculiarities of anxiety and sanogenicity of the deprived person.....	56
Olena Dysa, Artem Chumak Psychological features of application of non-normative vocabulary in interpersonal communication	69
Natalia Dmitriyuk Psychological features of emotional experiences in primary school age	87
Tamara Duchyminska, Mykhailo Kots, Anna Kulchytska Emotional intelligence and social skills of children with special educational needs: diagnostic-research aspect.....	99
Olena Zhuravlova, Oleksandr Zhuravlov Peculiarities of the conceptualization of the case within the framework of psychoanalytical direction	112
Tetiana Zavada, Anastasia Shyroka Women's body image self-consciousness during intimacy with a partner (BISC-UA): ukrainian-language adaptation of the scale	124
Larysa Zasiékina, Mariia Kozihora Cross-Cultural Adaptation and Psychometric Properties of Moral Injury Symptoms Scale.	139
Oksana Ivanashko, Zhanna Virna, Lydmila Sipko Psychological indicators of emotional safety of parents of children with special needs..	153
Tetiana Ketler-Mytnytska Assessment of the stability of changes in the future psychologists' internality components as a result of the author's program implementation.....	166
Oksana Kyhtuik Peculiarities of psychological support of the population in the period of military actions by the method of symboldrama (imaginative psychotherapy) in the work of a clinical psychologist ..	178
Hennadiy Koval Psycho-semantic representation of a collective subject of volunteer activity in the structure of subjective experience	188

Natalia Kostruba	
Value orientations as a factor of mediereligious personality: empirical analysis	214
Zoreslava Kryzhanovska, Kostiantyn Babak	
The role of attachment in the perception of romantic relationships between men and women....	230
Olha Lazorko, Tetiana Fedoova	
Art therapy as a method of spiritual support for patients in clinical practice.....	240
Olha Lohvys	
Psychological features of future teachers' self-regulation behavior in the process of professional formation	257
Valentyn Mushkevych	
Substantive components of personal functioning of military servants according to the level of education	270
Myroslava Mushkevych	
Basic approaches to psychological counseling of family relations.....	291
Tetiana Pastryk	
Methodology bases of studying relative's expressed emotion towards individuals with chronic gastrointestinal diseases	306
Nataliya Savelyuk	
Psychological well-being of student youth: a comparative analysis in the covid and war contexts	322
Ganna Stoyatska	
Characteristic manifestations of uncertainty tolerance in persons working with custody records	341
Ewa Malgorzata Szepietowska, Ewa Zawadzka, Sara Filipiak	
Subjective assessment of changes in life during covid-19 pandemic: comparison of polish and ukrainian adults	355
Nigora Khazratova, Ludmyla Malimon, Oleksandr Terentiev, Alla Oliinyk	
Readiness to conflicts resolving as a factor in the mental health of a lawyer in his professional activity	367
Andrey Cherkassky	
Psychological diagnosis of compatibility and cooperation in management teams	382
Olha Shevchuk, Дмитро Vlasiuk	
Current trends in American psychology of sport and exercise	394
Book Review	
The modern "Pharoic lighthouse" in the anti-crisis "Odyssey": the light of psychological theory and practice	407
Reviewed by Natalia Saveliuk	
Guidelines for Authors	413

ОЦІНКА СТІЙКОСТІ ЗМІН КОМПОНЕНТІВ ІНТЕРНАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У РЕЗУЛЬТАТІ ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОРСЬКОЇ ПРОГРАМИ

Кетлер-Митницька Тетяна

комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна

catmeatt@gmail.com

ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-1665-4282>

Мета. У статті описано результати експериментального дослідження, спрямованого на оцінку стійкості змін компонентів інтернальності студентів-психологів через 3 роки після впровадження авторської програми.

Методи. З метою оцінки сформованості компонентів інтернальності використано опитувальники «Локус контролю» (у модифікації О. Ксенофонтової), «Самооцінка рівня онтогенетичної рефлексії» (за М. Фетискіним, В. Козловим, Г. Мануйловим), «Здатність до прогнозування» (Л. Регуш), «Тест атрибутивних стилів» (Л. Рудіна), «Шкала контролю за дією» (Ю. Куль в адаптації С. Шапкіна), «Стиль саморегуляції поведінки – ССП-98» (В. Моросанова). Для порівняння отриманих результатів застосовано t-критерій Стьюдента.

Результати. За даними зіставлення трьох замірів (до впровадження, після впровадження та через 3 роки після впровадження авторської програми), в експериментальній групі найбільшою мірою підвищився усереднений показник регулятивного компоненту інтернальності. Проте його зростання, дуже інтенсивне у період впровадження програми, в подальшому уповільнилося. Позитивні зміни когнітивного компоненту були менш вираженими, але більш рівномірними. Показник особистісного компоненту зріс за час формувального експерименту, але за наступні 3 роки незначно знизився порівняно з рівнем другого заміру. В цілому, за всіма компонентами інтернальності членів експериментальної групи усереднений показник, отриманий в результаті остаточної діагностики, перевищував результати першого заміру. Застосування t-критерія Стьюдента довело статистичну значущість виявлених позитивних змін. В контрольній групі зміни усереднених показників компонентів інтернальності є незначними та не мають статистичної значущості.

Висновки. Отримані дані дозволяють дати позитивну оцінку стійкості змін компонентів інтернальності майбутніх психологів в результаті впровадження авторської програми «Формування інтернальності майбутніх

психологів як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку». На відміну від членів контрольної групи, ті студенти, з якими було проведено розвивальні заняття, протягом трьох років після впровадження програми посилили інтернальні прояви.

Ключові слова: інтернальність, компоненти інтернальності, авторська програма, майбутні психологи, стійкість змін.

Tetiana Ketler-Mytnytska. Assessment of the stability of changes in the future psychologists' internality components as a result of the author's program implementation.

Purpose. The article describes the results of an experimental study aimed at assessing the stability of changes in the future psychologists' internality components in 3 years after the author's program implementation.

Methods. In order to assess the internality's components formation were used questionnaires "Locus of Control" (modified by O. Xenofontova), "Self-assessment of the ontogenetic reflection level" (by M. Fetiskin, V. Kozlov, G. Manuilov), "Ability to predict" (L. Regush), "Attributive styles test" (L. Rudina), "Scale of over action control" (Yu. Kul in the adaptation of S. Shapkin), "Behavioral self-regulation style - SSP-98" (V. Morosanova). Student's t-test was used to compare the obtained results.

Results. According to the comparison of three measurements (before implementation, after implementation, and 3 years after the implementation of the author's program), in the experimental group the average indicator of the internality's regulatory component increased the most. However, further its growth, which was very intensive during the implementation of the program, slowed down a bit. Positive changes in the cognitive component were less pronounced but more uniform. The indicator of the personal component increased during the formative experiment, but over the next 3 years decreased slightly compared to the second measurement level. In general, for all internality components of the experimental group members, the average value obtained as a result of the final diagnosis exceeded the results of the first measurement. The application of Student's t-test proved the statistical significance of the identified positive changes. In the control group, the changes in the average indicators of internality components are insignificant and have no statistical significance.

Conclusions. The obtained data allow assessing positively the stability of changes in the future psychologists' internality components as a result of the author's program "Formation of internality of future psychologists as a factor of readiness for personal and professional self-development." In contrast to the members of the control group, those students with whom developmental classes were conducted, intensified internal manifestations within three years after the implementation of the program.

Key words: internality, components of internality, author's program, future psychologists, stability of changes.

Вступ. На цей час зберігає актуальність проблема оцінки віддалених результатів психологічного впливу, адже стійкість набутих особистісних змін є важливішим критерієм ефективності будь-яких психологічних інтервенцій. Я. Чаплак (2011: 136) всі спричинені впливом трансформації поділяє за стійкістю на короткотривалі та довготривалі. С. Ніколаєнко та Св. Ніколаєнко (2011: 8) вважають, що тривалі результати передбачають глибшу зміну психічних регуляторів поведінки, думок та почуттів за умов свідомих зусиль самого клієнта. Як зазначає Н. Афанасьєва (2015: 9), стійкість, тривалість і значущість перетворень у житті людини після психологічного впливу є змінною, без якої неможливо дати оцінку його успішності. Адже симптоматичне покращення стану клієнта не є визначальним критерієм. Міцність набутих поведінкових форм, переконань, підходів до сприймання себе та ситуації свідчить про зміни в структурі особистості, впровадження нового досвіду в структуру Я, тобто про глибоке розв'язання проблематики клієнта в процесі психологічного консультування (Афанасьєва, 2017: 221–226). С. Кузікова застосовує цей принцип оцінки ефективності до психокорекції та наполягає на доцільності відкладеної перевірки її результатів. За умов достатньої вмотивованості клієнта відбувається поступовий перехід корекції в самокорекцію, яка передбачає самостійну роботу над собою. Без такого переходу відсутність зовнішніх проявів проблем може бути тимчасовою (Кузікова, 2020: 29–30).

Водночас, як показав огляд вітчизняної наукової літератури, у сучасній психології недостатньо поширені пролонговані дослідження щодо відстеження подальшої динаміки змін, досягнутих в результаті різних видів психологічної інтервенції.

У зв'язку з вищесказаним ми вирішили виміряти стійкість змін такої професійно важливої властивості майбутніх психологів, як інтернальність. Поняття інтернальності ввів у науковий обіг Дж. Роттер в якості одного з полюсів локусу контролю. Цей конструкт розроблено автором у межах теорії соціального наuczіння для пояснення впливу минулого досвіду на очікування щодо ймовірності отримання бажаного підкріплення у майбутньому (Rotter, 1982). Особи з внутрішнім локусом (інтернали) схильні пов'язувати очікувані результати з власними діями, тоді як особи із зовнішнім локусом (екстернали) пояснюють ймовірність досягнення позитивних

або негативних результатів з впливом авторитетних людей або обставин (Rotter, 1966).

Сучасні емпіричні дослідження довели, що інтернальність суттєво впливає на успішність особистісно-професійного становлення майбутніх психологів, оскільки має важливе значення для формування їх «м'яких навичок», емоційної обізнаності (Гайсонюк, Зелінська, 2021: 61), а також – життєстійкості, опору стресам (Педоренко, 2021: 116). За даними D.M. Curíс, I.V. Petrovíс та M. Vukelićс (2018), інтернальність студентів-психологів як загальний показник передбачуваного професійного успіху посилює активність їх поведінки та сприяє професійній самореалізації.

Нами було обґрунтовано виділення в структурі інтернальності майбутніх психологів трьох компонентів: когнітивного (інтернальні атрибуції, тобто пояснення успіхів та невдач внутрішніми причинами), особистісного (інтернальні якості, зокрема відповідальність та самостійність) та регулятивного (інтернальна поведінка, здатність до саморегуляції та подолання труднощів).

З метою стимулювання інтернальності нами розроблено та впроваджено авторську програму «Формування інтернальності майбутніх психологів як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку». Основою авторської програми стала модель формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку, яка передбачає вплив компонентів інтернальності на компоненти готовності студентів-психологів до саморозвитку (Кетлер-Митницька, 2019). Програма включає в себе два напрями діяльності: заняття психологічного тренінгу з елементами інформаційних повідомлень та засідання студентського дискусійного клубу «Self-made man: практика інтернальності» (Кетлер-Митницька, 2020).

Діагностика, здійснена після впровадження програми, засвідчила зростання показників всіх компонентів інтернальності. Емпіричної перевірки вимагало питання, чи збереглися позитивні зрушення на цей час.

У цій статті увагу сфокусовано на змінах компонентів інтернальності; дані щодо динаміки компонентів готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку буде висвітлено в інших публікаціях.

Мета статті – дати оцінку стійкості змін компонентів інтернальності студентів-психологів через 3 роки після впровадження авторської програми.

Метою дослідження обумовлено такі завдання:

1) обґрунтувати значущість формування інтернальності як сталої особистісної властивості майбутніх психологів;

2) порівняти результати виміру сформованості компонентів інтернальності до, після та через 3 роки після впровадження авторської програми;

3) виявити стійкість позитивних змін компонентів інтернальності, досягнутих за час впровадження авторської програми.

Методи та процедура дослідження. З метою оцінки сформованості компонентів інтернальності використано опитувальники «Локус контролю» (у модифікації О. Ксенофонтової), «Самооцінка рівня онтогенетичної рефлексії» (за М. Фетискіним, В. Козловим, Г. Мануйловим), «Здатність до прогнозування» (Л. Регуш), «Тест атрибутивних стилів» (Л. Рудіна), «Шкала контролю за дією» (Ю. Куль в адаптації С. Шапкіна), «Стиль саморегуляції поведінки – ССП-98» (В. Моросанова). Для порівняння результатів здійснених замірів застосовано t-критерій Стьюдента.

Експериментальне дослідження проведене на базі Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (м. Сєверодонецьк), Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ) (Кетлер-Митницька, 2020).

Процедура дослідження включала три етапи: в 2018-2019 н.р. – проведення першого та другого замірів відповідно до та після впровадження авторської програми «Формування інтернальності майбутніх психологів як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку»; в 2021-2022 н.р. – проведення третього заміру. Таким чином, оцінку стійкості виявлених змін компонентів інтернальності студентів-психологів здійснено на основі зіставлення результатів трьох замірів: до формувального експерименту, одразу після формувального експерименту, через 3 роки після формувального експерименту.

У дослідженні 2018-2019 н.р. взяли участь 64 студенти спеціальності 053 Психологія, з них 32 особи увійшло до складу

експериментальної, 32 – контрольної групи. В 2021-2022 н.р. кількість учасників дослідження зменшилася з 64 до 58 осіб (30 – члени експериментальної, 28 – контрольної групи) у зв'язку з відрахуванням та переведенням.

Обговорення результатів. Після проведення останнього, третього заміру було обчислено усереднені показники кожного компоненту інтернальності членів експериментальної та контрольної груп. Динаміку компонентів інтернальності членів експериментальної групи показано на рисунку 1.

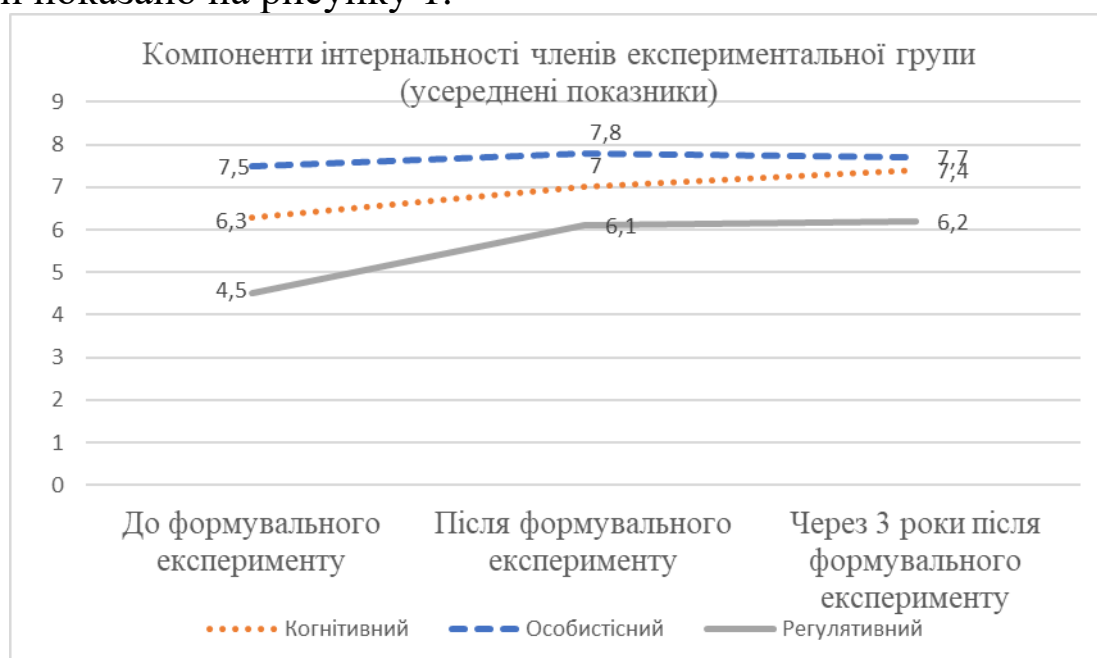

Рис. 1. Зміни компонентів інтернальності членів експериментальної групи

Як свідчить рис. 1, до формувального експерименту найнижчий усереднений показник (4,5) мав регулятивний компонент інтернальності. Це означає, що більшість опитаних були недостатньо готовими до подолання труднощів, не вміли планувати діяльність та оперативно реагувати на невдачі, не володіли навичками саморегуляції. На другому місці за рівнем сформованості знаходився когнітивний компонент інтернальності: студенти характеризувалися епізодичною здатністю до усвідомлення внутрішніх причин як успіхів, так і невдач, схильністю до рефлексії та антиципації. Найкраще розвиненим виявився особистісний компонент інтернальності: майбутні психологи показали достатню готовність брати на себе відповідальність за результати спілкування та навчально-професійної діяльності.

За результатами зіставлення трьох наборів даних, найбільшою мірою підвищився усереднений показник регулятивного компоненту інтернальності членів експериментальної групи – на 1,7 бал (з 4, 5 до 6,2). Ці позитивні зміни відбувалися нерівномірно: бурхливий зріст (на 1,6 балів) припав на період формування експерименту, оскільки при розробці його програми найбільшу увагу було приділено стимулюванню саме цього компоненту. За наступні роки вектор змін не змінився, водночас їх динаміка суттєво уповільнилася. Це можна пояснити тим, що в умовах ускладнення змісту фахових дисциплін та практичної підготовки майбутнім психологам стало важче самостійно планувати свою діяльність та контролювати її результати. Не зважаючи на це, кількість студентів з високими показниками саморегуляції та контролю за дією протягом трьох років продовжувала повільно зростати.

Позитивні зміни когнітивного компоненту інтернальності членів експериментальної групи характеризуються більшою рівномірністю. В цілому усереднений показник зріс на 1,1 бал (з 6,3 до 7,4): за час впровадження програми – на 0,7 балів, за наступні 3 роки – ще на 0,4 бали. Можна зробити висновок, що під час формування експерименту студенти успішно засвоїли навички аналізу причинно-наслідкових зв'язків між власними вчинками та отриманими результатами, після чого стали активно використовувати їх у подальшому житті. В цілому, у студентів покращилися показники інтернальності досягнень та невдач, рефлексії минулого досвіду.

Хоч в цілому загальний показник особистісного компоненту інтернальності членів експериментальної групи має позитивну динаміку (збільшення на 0,2 бали з 7,5 до 7,7), його зміни виявилися дещо неоднозначними. Усереднений показник цього компоненту за час формування експерименту зріс на 0,3 (з 7,5 до 7,8), але за наступні 3 роки знизився на 0,1 (до 7,7). На підставі досить оптимістичних результатів першого заміру було прийняте рішення спрямувати програму експерименту лише на закріплення інтернальних якостей студентів, а не на їх активне формування. Можна припустити, що це призвело до недостатньо глибокого засвоєння майбутніми психологами інтернальних установок та переконань, у зв'язку з чим не всі виявилися готовими до прийняття відповідальності за деякі помилки під час першого професійного

досвіду. Водночас, у більшості студентів позитивні зміни показників цього компоненту продовжилися.

За допомогою t-критерія Стьюдента було порівняно результати першого та другого ($t = 2,348$ при $p \leq 0,05$), другого та третього ($t = 1,987$ при $p \leq 0,01$) замірів усереднених показників компонентів інтернальності членів експериментальної групи, яке довело статистичну значущість та достатню стійкість виявлених позитивних змін. Дослідження також показало, що зміни загальних показників компонентів інтернальності в експериментальній та контрольній групах значуще відрізняються.

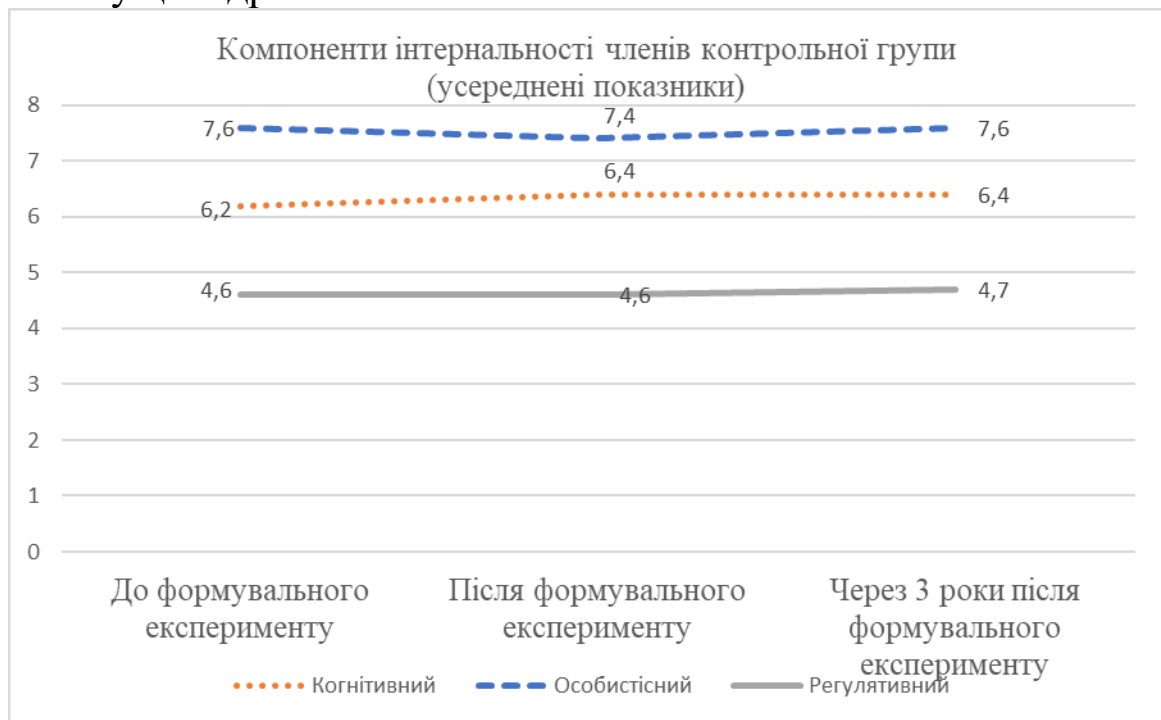

Рис. 2. Зміни компонентів інтернальності членів контрольної групи

Як бачимо на рис. 2, до початку формувального експерименту усереднені показники компонентів інтернальності членів контрольної групи суттєво не відрізнялися від показників експериментальної групи. За час дослідження відбулася деяка позитивна динаміка показника когнітивного компоненту студентів з контрольної групи: в цілому він зріс на 0,2 бали (з 6,2 до 6,4), при чому ці зміни припали лише на період формувального експерименту. Усереднений показник регулятивного компоненту не змінювався під час формувального експерименту, а за наступні 3 роки зріс на 0,1 (з 4,6 до 4,7). Загальний показник особистісного компоненту на момент другого заміру знизився з 7,6 до 7,4, але на момент третього заміру знов дорівнював 7,6. Таким чином, зафіксовані зміни усереднених показників членів

контрольної групи є незначними та непослідовними. Як засвідчило застосування t-критерія Стьюдента, вони не мають статистичної значущості.

В цілому, за всіма компонентами інтернальності членів експериментальної групи усереднений показник, отриманий в результаті остаточної діагностики, перевищував результати першого заміру. Це дає можливість дати позитивну оцінку стабільності змін компонентів інтернальності після впровадження авторської програми. Подібний підхід до оцінювання довготривалих особистісних змін використали Elsner, Wolfsberger, Srp, Windsheimer, Becker, Jacobi, Kathmann та Reuter (2020) при вивченні стійкості результатів когнітивно-поведінкової терапії після її припинення; науковці визначили стабільність як відсутність істотного погіршення.

Отримані нами дані щодо достатньої стабільності інтернальності як особистісної властивості узгоджуються з результатами дослідження R. Elkins, S. Kassenboehmer та S. Schurer (2017: 37), які встановили, що рівень локусу контролю не зазнає у юності істотних змін. Винятком є суттєве погіршення здоров'я з симптоматикою сильного болю, яке посилює тенденції до екстернальності. Як встановило дослідження S. Nowicki, G. Ellis, Y. Ples-Caven, S. Gregory та J. Golding (2018), в молодості відносна стабільність локусу контролю в часі зберігається, хоча на цю властивість починають впливати серйозні стресори, зокрема складності у стосунках з подружжям, друзями та сім'єю, фінансові труднощі та проблеми на роботі, а також важкі захворювання.

Висновки і перспективи. Отримані дані дозволяють дати позитивну оцінку стійкості змін компонентів інтернальності майбутніх психологів в результаті впровадження авторської програми «Формування інтернальності майбутніх психологів як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку». На відміну від членів контрольної групи, ті студенти, з якими було проведено розвивальні заняття, протягом трьох років після впровадження програми посилили інтернальні прояви. Найбільше позитивних змін зафіксовано у показниках регулятивного компоненту. Досить стійку позитивну динаміку також мали усереднені показники когнітивного та особистісного компонентів інтернальності. Отже, сформовані паттерни інтернальної поведінки, а також інтернальні переконання та якості можна віднести до стійких позитивних особистісних

перетворень. Вважаємо цінним результатом пролонгованого дослідження емпіричне підтвердження довготривалого ефекту застосування спеціально організованої тренінгової роботи та засідань дискусійного клубу як засобів стимулювання інтернальності майбутніх психологів.

Перспективи подальших досліджень полягають в експериментальному вивченні психологічних механізмів особистісного компонента інтернальності майбутніх психологів у контексті професіоналізації.

Література

1. Афанасьєва, Н.Є. (2015). Проблема емпіричного дослідження в контексті психологічного консультування. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*, 5, 7–11.
2. Афанасьєва, Н.Є. (2017). *Психологічне консультування представників екстремальних професій: теорія, методологія, практика* : монографія. Харків : НУЗЦУ.
3. Гайсонюк, Н.А., Зелінська, В.В. (2021). Особливості емоційної обізнаності в юнацькому віці (на прикладі студентів різних спеціальностей). *Виміри особистісних трансформацій: матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Ніжин, 6 жовтня 2021 року) / Т. М. Титаренко (голов. ред.) та ін.* Київ : ІСПП НАПН України. С. 59–62.
4. Кетлер-Митницька, Т.С. (2020). *Інтернальність як чинник готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку* : дис. ...канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ.
5. Кетлер-Митницька, Т.С. (2019). Зміст і результати впровадження програми формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. *Проблеми сучасної психології*, 46, 199–219. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2019-46.199-218>
6. Кузікова, С.Б. (2020). *Теорія і практика вікової психокорекції : навчальний посібник*. Суми : Університетська книга.
7. Ніколаєнко, С. & Ніколаєнко, С. (2011). Категорія психологічного впливу в психології. *Світогляд – Філософія – Релігія*, 1, 76–84.
8. Педоренко, В.М. (2021). Психологічні особливості життєстійкості студентської молоді з різним рівнем інтернальності. *Габітус*, 26, 111–116. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.26.20>
9. Чаплак, Я. (2011). Психологічний вплив у науковій психології. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*, 16(2), 132–145.
10. Curí c, D.M., Petroví c, I.B., & Vukeli' c, M. (2018). Career Ambition as a Way of Understanding the Relation Between Locus of Control and Self-Perceived

Employability Among Psychology Students. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01729>

11. Elkins, R., Kassenboehmer, S., & Schurer, S. (2017). The stability of personality traits in adolescence and young adulthood. *Journal of Economic Psychology*. Volume 60, 37–52. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2016.12.005>

12. Elsner, B., Wolfsberger, F., Srp, J., Windsheimer, A., Becker, L., Jacobi, T., Kathmann, N., & Reuter, B. (2020). Long-Term Stability of Benefits of Cognitive Behavioral Therapy for Obsessive Compulsive Disorder Depends on Symptom Remission During Treatment. *Clinical Psychology in Europe*. 2. <https://doi.org/10.32872/cpe.v2i1.2785>.

13. Nowicki, S., Ellis, G., Iles-Caven, Y., Gregory, S., & Golding, J. (2018). Events associated with stability and change in adult locus of control orientation over a six-year period. *Personality and Individual Differences*. Volume 126, 85–92. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.01.017>

14. Rotter, J.B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychol. Monogr.* V. 80. № 1, 11–28.

15. Rotter, J.B. (1982). The development and applications of social learning theory: Selected papers. New York : Praeger.

References

1. Afanasieva, N.Ie. (2015). Problema empirochnoho doslidzhennia v konteksti psykholohichnoho konsultuvannia [The problem of empirical research in the context of psychological counseling]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia : Psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences*. Vyp. 5, 7–11 [in Ukrainian].

2. Afanasieva, N.Ie. (2017). Psykholohichne konsultuvannia predstavnykiv ekstremalnykh profesii: teoriia, metodolohiia, praktyka : monohrafiia [Psychological counseling of representatives of extreme professions: theory, methodology, practice: monograph]. Kharkiv : NUZTsU [in Ukrainian].

3. Haisoniuk, N.A., Zelinska, V.V. (2021). Osoblyvosti emotsiinoi obiznanosti v yunatskomu vitsi (na prykladi studentiv riznykh spetsialnostei) [Features of emotional awareness in adolescence (on the example of students of different specialties)]. *Vymiry osobystisnykh transformatsii: materialy IV Vseukrainskoho naukovo-praktychnoho seminaru – Dimensions of personal transformations: materials of the IV All-Ukrainian scientific-practical seminar* (Nizhyn, 10.06.2021) / Ed. T.M. Tytarenko. Kyiv : ISPP NAPN Ukrainy, 59–62 [in Ukrainian].

4. Ketler-Mytnytska, T.S. (2020). Internalnist yak chynnyk hotovnosti maibutnykh psykholohiv do osobystisno-profesiinoho samorozvytku [Internality as a factor of future psychologists' readiness for personal and professional self-development] . *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

5. Ketler-Mytnytska, T.S. (2019). Zmist i rezultaty vprovadzhennia prohramy formuvannia internalnosti yak chynnyka hotovnosti maibutnykh psykholohiv do osobystisno-profesiinoho samorozvytku [The content and results of the program of internality formation as a factor of future psychologists' readiness for personal and

professional self-development]. *Problemy suchasnoi psykholohii : zbirnyk naukovykh prats – Problems of modern psychology: a collection of scientific works*, 46, 199–219 [in Ukrainian].

6. Kuzikova, S.B. (2020). Teoriia i praktyka vikovoi psykhhokorektsii [Theory and practice of age psychocorrection]. Sumy : Universytetska knyha [in Ukrainian].

7. Nikolaienko, S. & Nikolaienko, S. (2011). Katehoriia psykholohichnoho vplyvu v psykholohii [Category of psychological influence in psychology]. *Svitohliad – Filosofiia – Relihiia : zb. nauk. pr. – Worldview – Philosophy – Religion : a collection of scientific works*, 1, 76–84 [in Ukrainian].

8. Pedorenko, V.M. (2021). Psykholohichni osoblyvosti zhyttiistiikosti studentskoi molodi z riznym rivnem internalnosti [Psychological features of the vitality of student youth with different levels of internality]. *Habitus – Habitus*, 26, 111–116 <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.26.20> [in Ukrainian].

9. Chaplak, Ya. (2011). Psykholohichni vplyv u naukovii psykholohii [Psychological influence in scientific psychology]. *Zbirnyk naukovykh prats: filosofiia, sotsiologiia, psykholohiia – Collection of scientific works: philosophy, sociology, psychology*, 16(2), 132–145 [in Ukrainian].

10. Curić, D.M., Petrović, I.B., & Vukelić, M. (2018). Career Ambition as a Way of Understanding the Relation Between Locus of Control and Self-Perceived Employability Among Psychology Students. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01729>

11. Elkins, R., Kassenboehmer, S., & Schurer, S. (2017). The stability of personality traits in adolescence and young adulthood. *Journal of Economic Psychology*. Volume 60, 37–52. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2016.12.005>

12. Elsner, B., Wolfsberger, F., Srp, J., Windsheimer, A., Becker, L., Jacobi, T., Kathmann, N. & Reuter, B. (2020). Long-Term Stability of Benefits of Cognitive Behavioral Therapy for Obsessive Compulsive Disorder Depends on Symptom Remission During Treatment. *Clinical Psychology in Europe*. 2. <https://doi.org/10.32872/cpe.v2i1.2785>

13. Nowicki, S., Ellis, G., Iles-Caven, Y., Gregory, S., & Golding, J. (2018). Events associated with stability and change in adult locus of control orientation over a six-year period. *Personality and Individual Differences*. Volume 126, 85–92. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.01.017>

14. Rotter, J.B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychol. Monogr.* V. 80. № 1, 11–28.

15. Rotter, J.B. (1982). The development and applications of social learning theory: Selected papers. New York : Praeger.

Received: 10.05.2022

Accepted: 24.05.2022

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ
PSYCHOLOGICAL PROSPECTS

ВИПУСК 39

ISSUE 39

Редактор і коректор: Н.С. Коструба

Формат 60×84¹/₁₆. Обсяг 14,41 ум. друк. арк., 13,87 обл.-вид. арк. Наклад 100 пр. Зам. 110.

Редакція і видавець – Волинський національний університет імені Лесі Українки
(43025, Луцьк, просп. Волі, 13).

Виготовлювач – Вежа-Друк (м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. 29-90-65).

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України

ДК № 4607 від 30.08.2013 р.